

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

12.09.2025. Nr. 1-6/4

Uz 13.08.2025 1-04.1/360-pav/2025

Latvijas Republikas Satversmes tiesai
tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Par pieaicināto personu lietā Nr.2025-09-03

Satversmes tiesa 2025.gada 29.janvārī ir ierosinājusi lietu Nr.2025-09-03 “Par Ministru kabineta 2015. gada 7. aprīļa noteikumu Nr. 171 “Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides, klimata un lauku ainavas uzlabošanai 2014.–2020. gada plānošanas periodā, kā arī pārejas laikā 2021. un 2022. gadā” 62.1. apakšpunkta un Ministru kabineta 2023. gada 18. aprīļa noteikumu Nr. 197 “Atbalsta piešķiršanas kārtība Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai platībatkarīgo un dzīvniekatkarīgo saistību īstenošanai” 90.1. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam”, turpmāk – lieta Nr.2025-09-03.

Ar Satversmes tiesas 2025.gada 12.augusta lēmumu lietā Nr.2025-09-03 tiesībsargs atzīts par pieaicināto personu. Tiesībsargs līdz 2025.gada 12.septembrim ir aicināts rakstveidā izteikt viedokli par Ministru kabineta 2015. gada 7. aprīļa noteikumu Nr. 171 “Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides, klimata un lauku ainavas uzlabošanai 2014.–2020. gada plānošanas periodā, kā arī pārejas laikā 2021. un 2022. gadā” 62.1. apakšpunkta un Ministru kabineta 2023. gada 18. aprīļa noteikumu Nr. 197 “Atbalsta piešķiršanas kārtība Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai platībatkarīgo un dzīvniekatkarīgo saistību īstenošanai” 90.1. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam, kā arī citiem jautājumiem, kam pēc tā ieskata varētu būt nozīme lietā Nr. 2025-09-03.

ievērojot iepriekš minēto, ar šo Satversmes tiesas uzmanība tiek vērsta uz turpmāk secīgi izklāstītajiem argumentiem un apsvērumiem, kuriem varētu būt nozīme lietā Nr. 2025-09-03.

Ministru kabinets 2015.gada 7.aprīlī ir izdevis noteikumus Nr. 171 "Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides, klimata un lauku ainavas uzlabošanai 2014.–2020. gada plānošanas periodā, kā arī pārejas laikā 2021. un 2022. gadā", turpmāk – Noteikumi Nr.171. Noteikumi Nr.171 ir izdoti saskaņā ar Lauksaimniecības un lauku attīstības likuma, turpmāk – Attīstības likums, 5.panta ceturto un septīto daļu.

Ministru kabinets 2023. gada 18. aprīlī ir izdevis noteikumus Nr. 197 "Atbalsta piešķiršanas kārtība Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai platībatkarīgo un dzīvniekatkarīgo saistību īstenošanai", turpmāk – Noteikumi Nr.197. Noteikumi Nr.197 ir izdoti saskaņā ar Attīstības likuma 5.panta ceturto un septīto daļu.

Guntars Bērziņš un Ojārs Kampa, turpmāk kopā – Pieteikuma iesniedzēji, ar pieteikumiem, turpmāk – Pieteikumi, ir vērsušies Satversmes tiesā un lūguši atzīt Noteikumu Nr.171 62.1. apakšpunktu un Noteikumu Nr. 197 90.1. apakšpunktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes, turpmāk – Satversme, 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

1. Apstrīdētās tiesību normas

Noteikumu Nr.171 62.1. apakšpunkts noteic, ka atbalsta apmērs par vienu hektāru atbalsttiesīgās platības, kurā ievēroti visi atbalsta saņemšanas nosacījumi, ir 160 euro, ja ir aizliegta mežsaimnieciskā darbība, aizliegta galvenā cirte un kopšanas cirte.

Noteikumu Nr. 197 90.1. apakšpunkts par tādiem pašiem aizliegumiem noteic atbalstu 196 euro apmērā.

Tātad Noteikumu Nr.171 62.1. apakšpunkts un Nr.197 90.1. apakšpunkts, turpmāk – Apstrīdētās normas, noteic atbalsta apmēru par vienu hektāru atbalsttiesīgās platības, kurā ievēroti visi atbalsta saņemšanas nosacījumi, ja ir aizliegta mežsaimnieciskā darbība, aizliegta galvenā cirte un kopšanas cirte.

2. Pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 105.pantā garantēto pamattiesību ierobežojuma raksturojums

Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības uz īpašumu ir visas mantiska rakstura tiesības, kuras persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas (sk. Satversmes tiesas 2011.gada 30.marta sprieduma lietā Nr.2010-60-01 17.1.punktu, Satversmes tiesas 2020. gada 28. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-37-0103 15.2. punktu). Minētā konstitucionālā ranga garantija ietver īpašnieka tiesības izmantot viņam piederošo īpašumu pēc saviem ieskatiem, kā arī gūt no tā ekonomisku labumu (sk. Satversmes tiesas 2024. gada 3. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-44-01 14.2.punktu). Jāuzsver, ka Latvijas konstitucionālā tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105.pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju un neaprobežojas vienīgi ar Civillikumā reglamentētajām īpašuma tiesībām (sk. Satversmes tiesas 2012.gada 7.jūnija sprieduma lietā Nr.2011-19-01 9.punktu). Neraugoties uz minēto, nozīme, protams, ir arī Civillikuma regulējumam, kas ir jāņem vērā īpašuma tiesību satura, īpašnieka pilnvaru, kā arī īpašuma tiesību aizsardzības mehānismu kontekstā.

Satversmes tiesas uzmanība tiek vērsta uz to, ka lietā Nr. 2025-09-03 sākotnēji nozīme piešķirama Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību ierobežojuma vērtējumam pēc būtības.

Pieteikuma iesniedzējiem pieder nekustamie īpašumi (meža zemes), kurās izveidoti mikroliegumi īpaši aizsargājamas putnu sugas – mazā ērgļa – dzīvotnei. Abiem Pieteikuma iesniedzējiem, ievērojot Lauku atbalsta dienesta pieņemtos lēmumus, kas balstīti uz Apstrīdētajās normās norādīto fiksēto likmi (160 euro), ir aprēķināts un izmaksāts atbalsta maksājums. Nepiekrītot saņemtā atbalsta apmēram un vēloties labvēlīgāku administratīvo aktu izdošanu, Pieteikuma iesniedzēji ir izmantojuši Administratīvā procesa likumā noteiktās tiesības uz attiecīgo lēmumu apstrīdēšanu un par tiem pieņemto lēmumu tiesiskuma kontroli administratīvajā tiesā. Abiem Pieteikuma iesniedzējiem tiesvedības nav noslēgušās ar iecerētā rezultāta sasniegšanu.

Satversmes tiesas uzmanība tiek vērsta uz to, ka lietā Nr. Nr.2025-09-03 ir nepieciešams pievērsties jēdziena “īpašums” saturam mikrolieguma un atbalsta maksājuma kontekstā, gan nekustamā īpašuma īpašnieku tiesībām, tiesību ierobežojumiem, kā arī pienākumiem mikrolieguma noteikšanas gadījumā. Jāvērtē mikrolieguma izpratne un tā saikne ar iespējamo nekustamā īpašuma vai tā daļas de facto atsavināšanu sabiedrības vajadzībām.

Vispārīgi Civillikuma 927.pants noteic, ka: "Īpašums ir pilnīgas varas tiesība par lietu, t. i. tiesība valdīt un lietot to, iegūt no tās visus iespējamus labumus, ar to rīkoties un noteiktā kārtā atprasīt to atpakaļ no katras trešās personas ar īpašuma prasību." Minētā likuma 1036.pantā likumdevējs ir paredzējis, ka: "Īpašums dod īpašniekam vienam pašam pilnīgas varas tiesību par lietu, ciktāl šī tiesība nav pakļauta sevišķi noteiktiem aprobežojumiem." Civillikuma 1038.pants noteic, ka: "Īpašnieks var viņam piederošo lietu valdīt, iegūt tās augļus, izlietot to pēc sava ieskata savas mantas pavairošanai un vispār to lietot visādā kārtā, kaut arī no tam rastos zaudējums citai personai."

Neraugoties uz plašām īpašnieka tiesībām rīcībai ar sev piederošo īpašumu, īpašuma tiesības nav absolūtas tiesības. Tās ir iespējams ierobežot, ne vien sašaurinot personas īpašuma tiesību apjomu, bet arī uzliekot personai noteiktus ar īpašumu saistītus pienākumus (sk. Satversmes tiesas 2004.gada 21.maija spriedumu lietā Nr. 2003-23-01). Satversmes tiesa ir atzinusi, ka zeme nevar tikt uzskatīta tikai par privāto tiesību objektu, jo tā vienlaikus ir arī dabas resurss un dabas vides elements, kas mijiedarbojas un ir cieši saistīts ar citām dabas sastāvdaļām. Līdz ar to, mainoties sociālajiem un vides apstākļiem, tostarp pieaugot cilvēku skaitam un vides aizsardzības prasībām, īpašniekam piederošo zemes lietošanas tiesību apjomam ir tendence arvien samazināties (sk. Satversmes tiesas 2011.gada 3.maija sprieduma lietā Nr. 2010-54-03 16. punktu).

Arī Civillikuma 1036.pants, noteicot īpašnieka tiesības, paredz, ka tās izlietojamas tiktāl, ciktāl šīs tiesības nav pakļautas sevišķi noteiktiem aprobežojumiem.

Civillikuma 1128.pants tieši paredz, ka: "Privāti meži atrodas to īpašnieku neaprobežotā rīcībā. Piezīme. Mežu lietošanas tiesību aprobežojumi ir noteikti likumos par mežu apsaimniekošanu un izmantošanu."

Neraugoties uz minēto, jāpatur vērā arī tas, ka ierobežojumu kontekstā ir nozīme specifiskajiem normu, kas noteic īpašuma aprobežojumus, piemērošanas noteikumiem. Proti, Civillikuma 928.pantā likumdevējs ir norādījis, ka: "Kaut gan īpašums var kā pēc privātas gribas, tā arī pēc likuma būt dažādi aprobežots, tomēr visi šādi aprobežojumi iztulkojami to šaurākā nozīmē, un šaubu gadījumā arvien pieņemams, ka īpašums ir neaprobežots." Šī īpašuma aprobežojumu iztulkošanas norma, kas piemērojama ex officio, ir attiecināma uz visa veida īpašuma aprobežojumiem (noteiktiem ar likumu, tiesisku darījumu, tiesas nolēmumu vai administratīvu aktu) un paredz to, ka piemērotājam jāizvēlas tā tiesību normas nozīme, kurai salīdzinājumā ar citām iespējamajām šīs normas nozīmēm ir visšaurākā piemērošanas joma (sk. Grūtups A.,

Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 24.lpp.).

Tātad secināms, ka īpašums nav absolūtas tiesības, taču īpašuma izlietošanai noteiktos ierobežojumus un ar tiem saistītās tiesības ir pakļaujamas konstitucionalitātes izvērtējumam pēc noteiktiem kritērijiem.

Lietā Nr.2025-09-03 nav strīda par to, ka Pieteikuma iesniedzējiem pieder nekustamie īpašumi, uz kuriem aug mežs. Civillikuma 994.panta pirmā daļa noteic, ka: “Par nekustama īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemes grāmatās.” Tas nozīmē, ka abi Pieteikuma iesniedzēji bauda īpašnieka tiesisko statusu. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka jēdzienā “īpašums” ietilpst nekustamais īpašums (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. februāra sprieduma lietā Nr. 2008-12-01 8. punktu). Latvijas konstitucionālā tiesa ir secinājusi, ka arī atlīdzība par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu ietilpst Satversmes 105. pantā minētā jēdziena „īpašums” saturā (sk. Satversmes tiesas 2012.gada 7.jūnija sprieduma lietā Nr.2011-19-01 9.2.punktu).

Tiesiski nozīmīgie faktiskie apstākļi liecina par to, ka Pieteikumu iesniedzējiem piederošajos nekustamajos īpašumos ir izveidoti mikroliegumi īpaši aizsargājamās putnu sugas – mazā ērgļa – dzīvotnei.

Sugu un biotopu aizsardzības likuma 1.panta pirmās daļas 3.punktā likumdevējs skaidro, ka mikroliegums ir teritorija, ko nosaka, lai nodrošinātu īpaši aizsargājamās sugas vai biotopa aizsardzību ārpus īpaši aizsargājamām dabas teritorijām, kā arī īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, ja kāda no funkcionālajām zonām to nenodrošina. Minētā likuma 4.panta 4.punktā likumdevējs ir noteicis deleģējumu Ministru kabinetam noteikt mikroliegumu izveidošanas kārtību un to aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumus.

Ministru kabinets, ievērojot Sugu un biotopu aizsardzības likuma 4.panta 4. un 20. punktā noteikto deleģējumu, 2012.gada 18.decembrī ir izdevis noteikumus Nr.940 “Noteikumi par mikroliegumu izveidošanas un apsaimniekošanas kārtību, to aizsardzību, kā arī mikroliegumu un to buferzonu noteikšanu”, turpmāk – Noteikumi Nr.940.

Noteikumu Nr.940 37.punkts tieši noteic:

“37. Mikroliegumos, kas izveidoti mežos ligzdojošu īpaši aizsargājamo putnu sugu aizsardzībai, aizliegta jebkāda veida darbība (izņemot šo noteikumu 50.punktā minētās darbības), kas ir pretrunā ar mikrolieguma izveidošanas mērķiem un uzdevumiem, iznīcina vai traucē attiecīgo īpaši aizsargājamo sugu, bojā tās biotopu, tai skaitā:

37.1. mežsaimnieciskā darbība, izņemot mežsaimniecībā izmantotos biotehniskos pasākumus mikrolieguma apsaimniekošanai, kā arī meža ugunsdzēsības un ugunsdrošības pasākumus; 37.2. grāvju un ceļu būvniecība; 37.3. grāvju un ceļu rekonstrukcija, ja nav saņemta Dabas aizsardzības pārvaldes rakstiska atļauja, kas izdota, pamatojoties uz eksperta atzinumu; 37.4. medījamo dzīvnieku piebarošana no 1.marta līdz 30.jūnijam mikroliegumos, kas izveidoti medņa, melnā stārķa, jūras ērgļa, zivju ērgļa un klinšu ērgļa ligzdošanas vietu aizsardzībai; 37.5. medību torņu ierīkošana un izmantošana un medības no 1.februāra līdz 31.jūlijam mikroliegumos, kas izveidoti melnā stārķa, jūras ērgļa, zivju ērgļa, mazā ērgļa un klinšu ērgļa ligzdošanas vietu aizsardzībai; 37.6. citas darbības, kuras eksperts atzinis par nelabvēlīgām un norādījis savā atzinumā; 37.7. periodiskā ceļu uzturēšana no 1.februāra līdz 31.jūlijam; 37.8. pasākumi meža dabiskās atjaunošanas veicināšanai un jaunaudžu kopšana no 1.februāra līdz 31.jūlijam, izņemot gadījumus, ja eksperts šīs darbības ir atzinis par pieļaujamām.”

Noteikumu Nr.940 42.punkts noteic, ka: “Mazā ērgļa aizsardzībai izveidotajos mikroliegumos ir atļauta kaitēkļu bojāto egļu izciršana pēc Valsts meža dienesta sanitārā atzinuma, kā arī sauso vai kritušo koku izvākšana 10 kubikmetru apjomā gada laikā īpašuma robežās no 1.oktobra līdz 31.martam. Īpaši aizsargājamajās dabas teritorijās ietilpstošajos mazā ērgļa mikroliegumos konkrēto darbību veikšanai papildus ir nepieciešama Dabas aizsardzības pārvaldes rakstiska atļauja.”

Tātad secināms, ka Pieteikumu iesniedzēju īpašuma tiesības ir ierobežotas. Šāda atziņa saskan arī ar Satversmes tiesas secināto, ka: “Nosakot mežsaimnieciskās darbības liegumu nekustamajam īpašumam, tiek ierobežotas tā īpašnieka tiesības uz īpašumu.” (sk. Satversmes tiesas 2012.gada 7.jūnija sprieduma lietā Nr.2011-19-01 9.2.punktu).

Jāvērš Satversmes tiesas uzmanība uz to, ka bez iepriekš minētajiem īpašuma tiesību ierobežojumiem, pastāv zināmi nekustamo īpašumu īpašnieku pienākumi, kuru izpilde ir obligāta.

Sugu un biotopu aizsardzības likuma 9.pants noteic: “Zemes īpašniekiem vai lietotājiem ir pienākums: 1) veicināt sugu un biotopu daudzveidības saglabāšanu; 2) ziņot Dabas aizsardzības

pārvaldei par īpaši aizsargājamo sugu un biotopu izmaiņām un faktoriem, kas pasliktina to stāvokli, kā arī par aizsardzības prasību neievērošanu; 3) neierobežot īpaši aizsargājamo sugu un biotopu, kā arī invazīvo sugu izpēti, uzskaiti un kontroli; 4) nodrošināt migrējošiem dzīvniekiem (arī putnu sugām, kas nav iekļautas īpaši aizsargājamo sugu sarakstos) netraucētu atpūtu un barošanos migrācijas sezonas laikā, ieviest saudzīgas ekoloģiskās metodes, lai novērstu dzīvnieku nodarītos postījumus; 5) veikt invazīvās sugas pārvaldības pasākumus, lai novērstu tās tālāku izplatību.” Šie pienākumi ir attiecināmi uz ikvienu zemes īpašnieku vai lietotāju, kas nozīmē, ka šādi pienākumi ir jāpilda arī Pieteikumu iesniedzējiem.

Jānorāda arī uz nodokļu nomaksas pienākuma aspektiem, kas var tikt vērtēti ar mikroliegumu aprobežota nekustamā īpašuma īpašnieka tiesību un pienākumu kontekstā. Tā, likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 1.panta otrās daļas 5.punktā ir noteikts, ka ar nekustamā īpašuma nodokli neapliek Ministru kabineta sastādītajā sarakstā iekļauto zemi īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, kurās ar likumu aizliegta saimnieciskā darbība, un šajās teritorijās esošās dabas aizsardzībai izmantojamās ēkas un inženierbūves. Tātad minētā likuma regulējums neparedz atbrīvojumu no pienākuma maksāt nekustamā īpašuma nodokli mikrolieguma gadījumā. Arī Noteikumos Nr.940, Noteikumos Nr.171 un Noteikumos Nr. 197 norādes par nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumiem nav. Tas nozīmē, ka jomu regulējošās specifiskās normas neparedz specifisku nodokļu režīmu mikrolieguma gadījumā, kas nozīmē, ka nodokļu nomaksas jautājums vērtējams vispārīgā kārtībā.

Jāvērš Satversmes tiesas uzmanība uz to, ka uz Pieteikumu iesniedzējiem ir attiecināmi noteikumi par aizliegtajām darbībām ar īpaši aizsargājamajiem putniem. Sugu un biotopu aizsardzības likuma 11.panta 6.punkts noteic, ka attiecībā uz īpaši aizsargājamo sugu putniem visās to attīstības stadijās ir aizliegta šo putnu dzīvotņu piesārņošana, kaitējuma nodarīšana tām vai citāda putnu traucēšana. Tas nozīmē, ka arī to nekustamo īpašumu daļu izmantošana, kurās izveidots mikroliegums, ar saimniecisko darbību nesaistītā veidā ir veicama tā, lai ievērotu Sugu un biotopu aizsardzības likuma 11.panta 6.punkta noteikumus. No tā secināms, ka arī rekreatīvajai un citai ar saimniecisko darbību nesaistītai izmantošanai, uz ko Ministru kabinets ir norādījis savos atbildes rakstos (sk. Ministru kabineta 2025.gada 27.marta atbildes rakstu Nr.25-TA-521 un Nr.25-TA-322, turpmāk – Atbildes raksti, 2.6.punktu), ir jāatbilst Sugu un biotopu aizsardzības likuma 11.panta 6.punktā ietvertajām prasībām.

Jāvērš Satversmes tiesas uzmanība uz to, ka gan Apstrīdētās normas, gan arī saistītais regulējums paredz kompensāciju nekustamo īpašumu īpašniekiem, ja to īpašuma tiesības ierobežo mikroliegumi. Sugu un biotopu aizsardzības likuma 10.panta otrā daļa tieši noteic, ka: “Zemes īpašniekiem ir tiesības uz normatīvajos aktos noteikto kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem mikroliegumos.”

Tātad secināms, ka nekustamo īpašumu īpašnieku tiesības mikroliegumu izveides gadījumā tiek aprobežotas, tie ir saistīti ar noteiktu pienākumu izpildi, kā arī regulējums paredz kompensāciju par mikroliegumu radītajiem ierobežojumiem.

Mikroliegumu kā publiski tiesisku nekustamo īpašumu aprobežojumu kontekstā ir jānorāda uz to teritorijas precizēšanas un atcelšanas regulējumu. Noteikumu Nr.940 60.punkts noteic, ka: “Jebkura persona atbildīgajai institūcijai rakstiski var iesniegt pamatotu priekšlikumu par mikrolieguma teritorijas precizēšanu vai mikrolieguma statusa atcelšanu. Mikrolieguma teritorijas precizēšanu veic atbilstoši šajos noteikumos noteiktajai kārtībai par jauna mikrolieguma izveidi.” Noteikumi Nr.940 paredz kārtību, kādā mikroliegums tiek atcelts vai tā teritorija tiek precizēta.

Minētā kārtība ir aplūkojama kopsakarā ar īpašuma elastīguma principu. Proti, īpašums var būt pakļauts dažādiem aprobežojumiem, taču kolīdz šādi aprobežojumi atkrīt, īpašums satura vai tā izlietošanas ziņā pats no sevis atjaunojas tajā apjomā, kāds pastāvēja pirms attiecīgā aprobežojuma noteikšanas (sk. Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 26.lpp.).

Kā izriet no publiski pieejamās informācijas, tad Noteikumu Nr.940 regulējums par mikroliegumu atcelšanu tiek piemērots praksē, taču mikrolieguma mazā ērgļa dzīvotnes aizsardzībai atcelšana notiek reti.

Piemēram, kā liecina Dabas aizsardzības pārvaldes Latgales reģionālās administrācijas informācija, tad ar tās 2022. gada 1. decembra lēmumu Nr. 4.3/6724/2022-N par mikrolieguma izveidošanu mazā ērgļa (*Clanga pomarina*) dzīvotnes aizsardzībai zemes vienībā ar kadastra apzīmējumu 5635 007 0054 Viesītes pagastā, Jēkabpils novadā noteikts mikroliegums 0,22 ha platībā (sk. Oficiālā publikācija Nr.: 2022/235.4).

2024. gada 15. februārī Dabas aizsardzības pārvaldes Latgales reģionālā administrācija ir pieņēmusi lēmumu Nr. 4.3/834/2024-N par mikrolieguma statusa atcelšanu mazā ērgļa (*Clanga pomarina*) dzīvotnes aizsardzībai, ar kuru zemes vienībā ar kadastra apzīmējumu 5635 007 0054 Viesītes

pagastā, Jēkabpils novadā atcelts mikroliegums 0,22 ha platībā (Oficiālā publikācija Nr.: 2024/36.9).

No tā secināms, ka Pieteikumu iesniedzējiem noteiktie īpašuma tiesību aprobežojumi var tikt samazināti vai atcelti, ja iestājas normatīvajos aktos noteiktie priekšnoteikumi, taču publiski pieejamā informācija neliecina, ka tas praksē notiek bieži vai ar zināmu regularitāti.

Tas nozīmē, ka mikroliegumi kā publiski tiesiski nekustamo īpašumu aprobežojumi neizslēdz īpašuma elastīguma principa iedarbību.

Jāvērš Satversmes tiesas uzmanība arī uz to, ka Pieteikumu iesniedzējiem piederošo nekustamo īpašumu daļās izveidotie mikroliegumi aizsargā mazā ērgļa dzīvotni. Sugu un biotopu aizsardzības likuma 1.panta 2.punkts noteic, ka dzīvotne ir noteiktu specifisku abiotisku un biotisku faktoru kopums teritorijā, kurā suga eksistē ikvienā tās bioloģiskā cikla posmā. No tā secināms, ka ar mikroliegumiem aplūkojamajā gadījumā tiek aizsargāts dzīvās un nedzīvās vides faktoru kopums noteiktā teritorijā, kurā mazais ērglis eksistē ikvienā tā bioloģiskā cikla posmā. Proti, mikroliegums paredzēts mazā ērgļa dzīves vides aizsardzībai. Mikrolieguma mērķis, ievērojot Sugu un biotopu aizsardzības likuma 8.panta pirmās un otrās daļas noteikumus, ir aizsargāt konkrētu apdraudētu, izzūdošu vai retu putnu sugu ar noteiktas teritorijas un tajā esošo apstākļu aizsardzības palīdzību.

No tā var secināt, ka mikrolieguma noteikšana kalpo ne tikai konkrēta putna vai konkrētas ligzdošanas vietas aizsardzībai, bet vienlaikus nodrošina attiecīgajai putnu sugai, kas atzīta par apdraudētu, izzūdošu vai retu, piemērotu vides faktoru kopumu noteiktā teritorijā. Tas nozīmē, ka arī konkrētās putnu sugas (mazā ērgļa) attiecīgā indivīda, kura uzturēšanās noteiktajā teritorijā ir bijusi pamatā mikrolieguma izveidei, dzīvildzes faktoram var būt tikai sekundāra nozīme, jo aizsargājamā dzīvotne ir piemērota arī citiem šīs sugas īpatņiem.

Tātad var secināt, ka mikrolieguma izveide Pieteikumu iesniedzēju gadījumā ir uzskatāma par ilgtermiņā vērstu pasākumu kopumu noteiktas putnu sugas aizsardzības nolūkos. Šie apsvērumi ir jāņem vērā, ja tiek vērtēta Pieteikumu iesniedzēju tiesību uz īpašumu ierobežojumu atbilstība Satversmes 105.panta noteikumiem.

Pieteikumu iesniedzēji ir norādījuši (sk. Pieteikumu 2.punktu), ka ar mikrolieguma izveidi radīts tāds īpašuma tiesību ierobežojumu līmenis, ko var uzskatīt par īpašuma tiesību atņemšanu un tā sekas ir līdzvērtīgas īpašuma atsavināšanai de jure.

Šādai nostājai nevar pievienoties vairāku apsvērumu dēļ.

Sākotnēji jāvērs š Satversmes tiesas uzmanība uz to, ka tās līdzšinējā prakse liecina, ka atbilstība Satversmes 105. panta ceturtajam teikumam ir vērtēta tikai tādām tiesību normām, kas paredz nekustamā īpašuma atsavināšanu de jure (sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra spriedumu lietā Nr. 2005-12-0103, 2009. gada 21. oktobra spriedumu lietā Nr. 2009-01-01 un 2016. gada 9. decembra spriedumu lietā Nr. 2016-08-01).

Latvijas konstitucionālā tiesa ir norādījusi, ka: "Īpašuma tiesību atsavināšana Satversmes 105. panta ceturtā teikuma izpratnē nevar būt atkarīga tikai no konkrētā gadījuma faktiskajiem apstākļiem. Proti, nav iedomājama tāda situācija, ka konkrētais īpašums ar tiesību normu tiek un tajā pašā laikā netiek atsavināts. Lai atzītu, ka īpašums ticis vai tiek piespiedu kārtā atsavināts sabiedrības vajadzībām, ir nepieciešama tāda valsts rīcība, kas vērsta uz konkrētā īpašuma atņemšanu." (sk. Satversmes tiesas 2021. gada 27. maija sprieduma lietā Nr. 2020-49-01 20.3. punktu).

Minētais gan nenozīmē, ka ir pilnībā izslēgta tādu īpašuma tiesību aprobežojumu noteikšana, kas var tikt vērtēta kā īpašuma tiesību de facto atņemšana un tādejādi tiesisko seku ziņā būtu pielīdzināma īpašuma atsavināšanai de jure.

Lietā Nr.2025-09-03 aplūkojamie mikroliegumi nav vērtējami kā tādi, kas varētu tik pielīdzināti īpašuma tiesību de facto atņemšanai.

Latvijas konstitucionālā tiesa ir atzinusi, ka no Satversmes 105. panta izrietošās tiesības visupirms interpretējamās kopsakarā ar Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas, turpmāk – Konvencija, Pirmā protokola 1. pantu (sk. Satversmes tiesas 2007. gada 26. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2006-38-03 10. punktu).

Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē (sk. Grabenwarter Ch. European Convention on Human Rights: Commentary. München: Verlag C. H. Beck oHG, 2014, p.371.) ir atzīti divi īpašuma piespiedu atsavināšanas veidi – formālais (de jure) un faktiskais (de facto). Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka īpašuma faktiskā (de facto) atsavināšana neprasa formālas procedūras realizāciju, pieņemot tiesību aktu par īpašuma piespiedu atsavināšanu, bet gan pietiek konstatēt valsts veiktos pasākumus, kas seku ziņā atbilst formālajai (de jure) īpašuma piespiedu atsavināšanai (sk. Grabenwarter Ch. European Convention on Human Rights: Commentary. München: Verlag C. H. Beck oHG, 2014, p.371).

Pieteikumu iesniedzēji faktiskās īpašuma atsavināšanas kontekstā ir atsaukušies uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā Papamichalopoulos un citi pret Grieķiju (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1993.gada 24.jūnija sprieduma lietā Papamichalopoulos un citi pret Grieķiju) un Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā Frendo Randons un citi pret Maltu (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011.gada 22.novembra spriedumu lietā Frendo Randons un citi pret Maltu).

Jāvērš Satversmes tiesas uzmanība uz to, ka abos minētajos Eiropas Cilvēktiesību tiesas prakses piemēros ir būtiski no lietā Nr.2025-09-03 analizējamajiem mikroliegumiem atšķirīgs īpašuma tiesību aprobežojumu apjoms un to radītās sekas.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietā Papamichalopoulos un citi pret Grieķiju pieteicējiem, ievērojot 1967.gadā pieņemto likumu, tika atņemts nekustamā īpašuma valdījums kara ostas un ar to saistītās infrastruktūras vajadzībām, kas liedza šo īpašumu pārdot, dāvināt, ieķīlāt, novēlēt mantojumā, kā arī tajā iekļūt un to jebkādi izmantot (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1993.gada 24.jūnija sprieduma lietā Papamichalopoulos un citi pret Grieķiju 43.punktu).

Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietā Frendo Randons un citi pret Maltu pieteicējiem tika atņemti zemes gabali un izmantoti brīvostas izveidei. Minētajā lietā faktiskie apstākļi norāda uz to, ka pieteicējiem tika atņemts valdījums, kā arī paralēli pastāvēja domstarpības par to vai daļa pieteicēju var pierādīt savas īpašuma tiesības (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2011.gada 22.novembra spriedumu lietā Frendo Randons un citi pret Maltu).

Lietā Nr.2025-09-03 analizējamie mikroliegumi kā publiski tiesiski nekustamo īpašumu aprobežojumi, pirmkārt, lai arī ir ilgtermiņā vērsts pasākumu komplekss noteiktas putnu sugas dzīvotnes aizsardzībai, tomēr nav pielīdzināmi iepriekš minētajos Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos analizētajām ostām un to infrastruktūrai. Fakts, ka mikrolieguma platība var tikt samazināta vai tas atcelts, kas skatāms īpašuma elastīguma principa kontekstā, kā arī tas, ka mikrolieguma izveide un atcelšana ir būtiski atšķirīga gan izmaksu, gan formalitāšu ziņā no ostu izveides, nošķir šos īpašuma aprobežojumus. Īpaši tam ir nozīme aprobežojumu ilglaicīguma kontekstā. Būtiski uzsvērt, ka ar mikroliegumu izveidi ne tikai formāli netiek apšaubītas Pieteikumu iesniedzēju īpašuma tiesības, bet vienlaikus netiek traucēts vai atņemts to valdījums Civillikuma 875.panta izpratnē. Nav šaubu par to, ka Pieteikumu iesniedzēji ir tiesīgi sev piederošos nekustamos īpašumus pārdot, ieķīlāt, novēlēt mantojumā, kā arī par tiem slēgt citus tiesiskus darījumus. Pieteikumu iesniedzēji ir tiesīgi iekļūt mikroliegumā, kā arī lietot sev piederošos nekustamos īpašumus tiktāl, ciktāl to neierobežo normatīvajos aktos noteiktais.

No minētā ir secināms, ka lietā Nr.2025-09-03 aplūkojamie Pieteikumu iesniedzējiem piederošajos nekustamajos īpašumos izveidotie mikroliegumi kā publiski tiesiski aprobežojumi nerasniedz tādu īpašuma tiesību ierobežojumu līmeni, kas būtu atzīstams par īpašuma tiesību faktisku (de facto) atsavināšanu un tiesisko seku ziņā būtu pielīdzināms īpašuma atsavināšanai de jure.

Ievērojot iepriekš minēto, jāvērs š Satversmes tiesas uzmanība uz Apstrīdēto normu ietekmi uz Pieteikumu iesniedzēju tiesībām uz īpašumu.

Kā minēts iepriekš, tad Apstrīdētās normas noteic atbalsta apmēru par vienu hektāru atbalsttiesīgās platības, ja ir aizliegta mežsaimnieciskā darbība, aizliegta galvenā cirte un kopšanas cirte. Minētā atbalsta likme ir fiksēta un izmaksājama reizi gadā. Kā norādīts iepriekš, tad Satversmes tiesa ir secinājusi, ka arī atlīdzība par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu ietilpst Satversmes 105. pantā minētā jēdziena „īpašums” saturā (sk. Satversmes tiesas 2012.gada 7.jūnija sprieduma lietā Nr.2011-19-01 9.2.punktu).

Tātad secināms, ka:

- Pieteikumu iesniedzēju īpašuma tiesības arī uz tām nekustamo īpašumu daļām, kurās izveidoti mikroliegumi, netiek apšaubītas, taču to pilnvaru apjomu (piem., veikt saimniecisko darbību) ierobežo publiski tiesiski īpašuma tiesību aprobežojumi;
- Pieteikuma iesniedzēji ir attiecīgo nekustamo īpašumu valdītāji un īpašuma tiesību aprobežojumi neliedz iespēju tajos iekļūt, kā arī izmantot to veidā, kas nav saimnieciskā darbība, tos atsavināt, iekļāt vai novēlēt;
- Pieteikumu iesniedzējiem ir noteikti zināmi no mikrolieguma izrietoši pienākumi, kā arī noteikti saistoši uzvedības priekšraksti, kas vērsti uz īpaši aizsargājamas putnu sugas aizsardzību;
- Mikrolieguma teritorija var tikt precizēta, kā arī tas var tikt atcelts, kas nozīmē, ka šāda publiski tiesiska aprobežojuma gadījumā darbojas īpašuma elastīguma princips;
- mikroliegums kā publiski tiesisks nekustamā īpašuma aprobežojums nerasniedz tādu īpašuma tiesību ierobežojumu līmeni, kas būtu atzīstams par īpašuma tiesību faktisku (de facto) atsavināšanu un tiesisko seku ziņā būtu pielīdzināms īpašuma atsavināšanai de jure;
- Apstrīdētās normas ierobežo Pieteikuma iesniedzēju tiesības uz īpašumu, jo paredz fiksētu izmaksājamās atbalsta likmes apmēru par vienu atbalsttiesīgās platības hektāru gadā kā atlīdzību par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem.

3. Pieteikuma iesniedzējiem noteiktā pamattiesību ierobežojuma atbilstības Satversmes

91.panta pirmā teikuma un 105.pantam izvērtējums

Satversmes 105.panta pirmie trīs teikumi tieši noteic, ka: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.” Satversmes 91.panta pirmais teikums noteic, ka: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lai izvērtētu Satversmes 105.pantā noteikto pamattiesību ierobežojuma atbilstību Satversmei, ir jānoskaidro, vai tas ir noteikts ar likumu, vai tas noteikts legītīma mērķa labad un vai tas atbilst samērīguma principam (sk. Satversmes tiesas 2013.gada 1.marta sprieduma lietā Nr.2012-07-01 15.punktu un tajā ietverto atsauci uz Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 22. punktu).

3.1. Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu

Satversmes tiesa ir noteikusi, ka, vērtējot tiesību uz īpašumu ierobežojuma konstitucionalitāti, vispirms ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu un tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam (sk. Satversmes tiesas 2024. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2023-04-0106 17. punktu). Kā, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumus: *The Sunday Times v United Kingdom*, judgment of 26 April 1979, Series A, no. 30, para 49; *Silver and 14 others v The United Kingdom*, judgment of 25 March 1983, Series A, no. 61, para 86, 87, 88: no Satversmes tiesas 2009. gada 4. februāra sprieduma lietā Nr. 2008-12-01) savulaik norādījusi Latvijas konstitucionālā tiesa, tad pamattiesību ierobežojums atbilst kritērijam “noteikts saskaņā ar likumu”, ja: a) tas noteikts nacionālajās tiesībās; b) šāds likums personai ir pieejams; c) tas ir pietiekami skaidri formulēts (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 4. februāra sprieduma lietā Nr. 2008-12-01 10.1.punktu).

Pieteikuma iesniedzēji Pieteikumos ir norādījuši (sk. Pieteikumu 4.1.punktu), ka neapstrīd to, ka Apstrīdētās normas ir izsludinātas un ir publiski pieejamas atbilstoši normatīvo aktu noteikumiem, kā arī tās ir pietiekami skaidri formulētas un Pieteikumu iesniedzējiem ir saprotamas tiktāl, ciktāl tas nepieciešams no tām izrietošo tiesību un pienākumu satura un apjoma izpratnei un piemērošanas tiesisko seku paredzēšanai. Jāpievienojas Pieteikumu iesniedzēju norādītajam, ka Apstrīdētās normas paredz nepārprotamu atbalsta apmēru par vienu hektāru atbalsttiesīgās

platības, kurā aizliegta mežsaimnieciskā darbība. Tādejādi lietā Nr.2025 – 09-03 nav strīda par to, ka Apstrīdētās normas ir pienācīgā kārtībā izsludinātas, publiski pieejamas, kā arī skaidri un saprotami formulētas. Tātad secināms, ka ar Apstrīdētajām normām noteiktais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu.

3.2. Pieteikumu iesniedzēju pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis

Ikvienu pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums ir nosakāms svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (sk. Satversmes tiesas 2022.gada 30.marta sprieduma lietā Nr.2021-23-01 20.punktu). Apstrīdētajās normās ir noteikts, ka tās paredz atbalstu noteiktā apmērā par vienu hektāru atbalsttiesīgās platības, ja tajā ir aizliegta mežsaimnieciskā darbība, aizliegta galvenā cirte un kopšanas cirte. Kā minēts iepriekš, tad gan noteikumi Nr.171, gan Noteikumi Nr. 197 ir izdoti atbilstoši Attīstības likuma 5.panta ceturtajai un septītajai daļai. Minētā likuma mērķis, ievērojot tā 2.panta noteikumus, ir radīt tiesisku pamatu lauksaimniecības attīstībai un noteikt ilglaicīgu lauksaimniecības un lauku attīstības politiku saskaņā ar Eiropas Savienības kopējo lauksaimniecības politiku un kopējo zivsaimniecības politiku.

Noteikumu Nr.171 1.1.apakšpunkts noteic, ka atbalsts ir īstenojams atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 17. decembra Regulai (ES) Nr. 1305/2013 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai (ELFLA) un ar ko atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1698/2005, turpmāk – Regula Nr.1305/2013.

Noteikumu Nr.171 1.8.apakšpunkts paredz, ka atbalsts īstenojams atbilstoši Eiropas Komisijas 2014. gada 25. jūnija Regulai (ES) Nr. 702/2014, ar kuru konkrētas atbalsta kategorijas lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē un lauku apvidos atzīst par saderīgām ar iekšējo tirgu, piemērojot Līguma par Eiropas Savienības darbību 107. un 108. pantu, turpmāk – Regula Nr.702/2014.

Regulas Nr. Nr.1305/2013 30.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka: “Atbalstu saskaņā ar šo pasākumu piešķir katru gadu par lauksaimniecības platības hektāru vai meža hektāru, lai saņēmējiem kompensētu papildu izmaksas un neiegūtos ienākumus, kas attiecīgajās teritorijās izriet no nelabvēlīgiem faktoriem, kuri saistīti ar Direktīvas 92/43/EEK, Direktīvas 2009/147/EK un Ūdens pamatdirektīvas īstenošanu.”

Regulas Nr.702/2014 36.panta ceturtā daļa paredz, ka: “Atbalstu piešķir katru gadu par meža hektāru, lai saņēmējiem kompensētu papildu izmaksas un negūtos ienākumus, kuru cēlonis ir ierobežojošie apstākļi, ko šā panta 5. punktā minētajās meža teritorijās rada Direktīvas 92/43/EEK un Direktīvas 2009/147/EK īstenošana.”

Padomes 1992. gada 21. maija Direktīvas 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību 2.panta pirmā daļa noteic, ka: “Šīs direktīvas mērķis ir sekmēt bioloģisko daudzveidību, aizsargājot dabiskās dzīvotnes un savvaļas faunu un floru Eiropā esošajā dalībvalstu teritorijā, uz kuru attiecas Līgums.”

Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 30. novembra Direktīvas 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību 1.panta pirmajā daļā ir norādīts, ka šī direktīva attiecas uz visu tādu savvaļas putnu sugu aizsardzību, kas sastopamas to dalībvalstu Eiropas teritorijā un tajā paredzēta šo sugu aizsardzība, apsaimniekošana un uzraudzība un noteiktas to izmantošanas normas.

No minētā ir secināms, ka Apstrīdēto normu legitīmais mērķis ir atlīdzināt mežsaimnieciskās darbības aizlieguma rezultātā radītās papildu izmaksas un negūtos ienākumus ar kompensācijas palīdzību.

Arī Satversmes tiesa ir norādījusi, ka: “Kompensācijas izmaksāšana būtībā ir vērsta uz to, lai atlīdzinātu zemes gabala vērtības samazinājumu un tādējādi aizsargātu personas īpašuma tiesības, proti, gadījumos, kad valsts ierobežojusi personas īpašuma tiesības, šai personai radušos zaudējumus atlīdzinātu kompensācijas veidā.” (sk. Satversmes tiesas 2012.gada 7.jūnija sprieduma lietā Nr.2011-19-01 15.punktu).

Tātad secināms, ka Pieteikuma iesniedzēju pamattiesību ierobežojumam ir legitīms mērķis.

3.3. Ar Apstrīdētajām normām noteiktā pamattiesību ierobežojuma samērīgums

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka nolūkā izvērtēt pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, pirmkārt, jāpārbauda, vai izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legitīmo mērķu sasniegšanai, proti, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem šos mērķus var sasniegt (sk. Satversmes tiesas 2024. gada 11. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2023-09-0106 21. punktu). Jāvērš Satversmes tiesas uzmanību uz to, ka ar Apstrīdētajām normām izraudzītie līdzekļi ir piemēroti legitīmā mērķa sasniegšanai un ar šo regulējumu legitīmo mērķi var sasniegt. Minēto apliecina tas, ka noteiktas naudas summas samaksa var kalpot kā kompensējošs mehānisms ierobežojumiem, kas liedz veikt saimniecisko

darbību un no tās gūt ienākumus. Arī Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka ar Apstrīdētajām normām leģitīmais mērķis ir sasniedzams (sk. Pieteikumu 4.3.1.punktu). Šajā kontekstā jāvērs Satversmes tiesas uzmanība uz to, ka atbalsta maksājumam, lai tas sasniegtu leģitīmo mērķi, patiesi ir jāpilda kompensējoša funkcija. Proti, saprātīgi sabalansējot sabiedrības vispārējās un nekustamā īpašuma īpašnieka intereses, atbalsta maksājumam jāsasniedz tāds līmenis, kas būtu, pirmkārt, balstīts uz objektīviem kritērijiem un metodoloģiskiem apsvērumiem, un, otrkārt, pietiekami ņemtu vērā individuālos apstākļus, kuros ierobežojumi mežsaimnieciskās darbības veikšanai, par kuriem atbalsts tiek maksāts, ir tikuši noteikti un pastāv.

Tātad secināms, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai un ar to palīdzību šo mērķi patiesi var sasniegt.

Pamattiesību ierobežojuma samērīguma vērtēšanas ietvaros ir jāpārbauda arī tas, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmo mērķu sasniegšanai, proti, vai leģitīmos mērķus nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi (sk. Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 19.punktu). Satversmes tiesa ir norādījusi, ka par saudzējošāku līdzekli atzīstams nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi var sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē un kurš no valsts un sabiedrības neprasa nesamērīgi lielu ieguldījumu (sk. Satversmes tiesas 2021. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2020-59-01 22. punktu¹). Gadījumā, ja tiek konstatēts kaut viens mazāk privātpersonu ierobežojošs līdzeklis, ir pamats atziņai, ka apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežo pamattiesības (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu).

Satversmes tiesai, vērtējot apstrīdētās normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nav uzdevums aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu, taču tās kompetencē ietilpst pārbaudes veikšana par to, vai likumdevējs, ierobežojot personas pamattiesības, ir pienācīgi izvērtējis tādu alternatīvu līdzekļu esību, kuri pamattiesības aizskartu mazāk (sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu). Konstitucionālajai tiesai ir tiesības norādīt uz alternatīvu līdzekļu pastāvēšanu (Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 14.3. punktu), bet ar to nav jāsaprot visa alternatīvo līdzekļu apzināšana vai uzskaitīšana (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu).

Kā minēts iepriekš, tad Apstrīdētās normas paredz fiksētas naudas summas izmaksu par vienu atbalsttiesīgās platības hektāru. Tas nozīmē, ka izveidotajā mikroliegumā noteiktais mežsaimnieciskās darbības aizliegums, galvenās cirtes un kopšanas cirtes aizliegums visos gadījumos tiek kompensēts ar maksājumu, ko aprēķina ar vienas fiksētas likmes palīdzību.

Jāvērš uzmanība uz to, ka: "Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesību normu piemērošanā ir jāņem vērā gan racionāla likumdevēja princips, gan tiesību sistēmas vienotības princips. Proti, likumdevējs pieņem savstarpēji saskaņotas tiesību normas, kas harmoniski darbojas visas tiesību sistēmas ietvaros, turklāt dažādos normatīvajos aktos ietvertas tiesību normas ir jāinterpretē kā vienotu tiesību sistēmu veidojošas" (sk. Satversmes tiesas 2017. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2016-07-01 25.2. punktu).

Tas nozīmē, ka Apstrīdētajās normās ietvertā fiksētā likme, kurai ir jāpilda kompensējoša funkcija, ir vērtējama ciešā kontekstā ar citām tiesību normām, kas regulē mikrolieguma izveidi un tādejādi paredz ierobežot privātpersonu tiesības uz īpašumu.

Likuma "Par kompensāciju par saimnieciskās darbības ierobežojumiem aizsargājamās teritorijās" 1.pants noteic, ka šis likums paredz nosacījumus, ar kuriem piešķirama kompensācija par saimnieciskās darbības ierobežojumiem valsts un pašvaldību izveidotajos mikroliegumos (turpmāk — aizsargājamās teritorijas), kā arī kompensācijas piešķiršanas kārtību. Minētā likuma 2.pants attiecināts uz kompensēšanas veidiem un finanšu avotiem, kā arī tā ceturtās daļas pēdējais tieši paredz, ka: "Ministru kabinets izdod noteikumus, kuros nosaka saimnieciskās darbības ierobežojumus, par kuriem pienākas kompensācija, tās izmaksas nosacījumus, kārtību un apmēru."

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka: "Pilnvarojumā ietvertais jēdziens "kārtība" norāda uz to, ka Ministru kabinetam ir tiesības noteikumos regulēt attiecīgā jautājuma procesuālo raksturu, proti, izstrādāt noteiktu procedūru." (sk. Satversmes tiesas 2022.gada 27.oktobra sprieduma lietā Nr. 2021-31-0103 32.2.punktu).

Kā minēts iepriekš, tad mikroliegumu izveidošanas kārtību noteic Noteikumu Nr.940 regulējums. Minētais normatīvais akts, kas izdots uz Attīstības likuma deleģējuma pamata, noteic virkni apsvērumu, kas ņemami vērā mikrolieguma izveidošanas kontekstā. Noteikumi Nr.940 citstarp paredz nepieciešamību ekspertam veikt pārbaudi dabā un sastādīt eksperta atzinumu, kas satur noteiktas ziņas (sk. 12.-17.punktu). Tas nozīmē, ka katrā gadījumā, kad tiek apsvērta mikrolieguma izveide, tiek vērtēti individuālie apstākļi un kritēriji. Arī Senāta Administratīvo lietu departaments,

skaidrojot mikrolieguma izveidošanas kārtību, ir norādījis uz to, ka: “Katrā gadījumā apsvērumi ir jāizdara, ņemot vērā individuālos apstākļus.” (sk. Senāta Administratīvo lietu departamenta 2020.gada 9.jūlija sprieduma lietā Nr. A420324515, SKA-153/2020 11.punktu).

Kā secināms no Pieteikumiem lietā Nr.2025-09-03, tad Ojāram Kampam piederošajā nekustamajā īpašumā izveidots mikroliegums 4,49 ha platībā, bet Guntaram Bērziņam piederošajā nekustamajā īpašumā izveidots mikroliegums 5,56 ha platībā. Tātad abos gadījumos, individuāli izvērtējot apstākļus, vienas putnu sugas dzīvotnes aizsardzībai ir noteikti dažādas platības mikroliegumi.

Būtiski vērst Satversmes tiesas uzmanību uz Senāta Administratīvo lietu departamenta secināto, ka: “Lai vispār pievērstos jautājumam par mikrolieguma izveidi īpaši aizsargājamo putnu sugu aizsardzībai, vispirms ir jāpārbauda, vai ir konstatējama pēdējos piecos gados vismaz reizi apdzīvota ligzda. Tālāk ir vērtējams, vai pastāv apstākļi konkrētās putnu sugas labvēlīgai aizsardzībai. Nozīme ir sugas raksturīgajām iezīmēm, paradumiem un statusam kopumā, kā arī tai piemērotajām dzīvotnēm (piemēram, mežaudzes vecums, koku veids) un citiem apstākļiem, kas raksturo konkrētās sugas barošanās, medību, ligzdošanas u.c. faktorus. Minēto apstākļu vērtējumam ir jābūt atspoguļotam eksperta atzinumā. Tas, ka likumdevējs mikroliegumu ir atzinis par efektīvu veidu, kā aizsargāt īpaši aizsargājamo putnu sugu – mazo ērgli, pats par sevi nenozīmē, ka citas intereses nekādos apstākļos nevar pār to prevalēt.” (sk. Senāta Administratīvo lietu departamenta 2022.gada 20.decembra sprieduma lietā Nr. A420220618, SKA-212/202212.punktu).

Kā redzams no Noteikumu Nr.940 2.pielikuma “Īpaši aizsargājamās putnu sugas, kurām izveidojami mikroliegumi, un mikroliegumu platība”, tad Ministru kabinets dažādām īpaši aizsargājamām putnu sugām ir paredzējis individualizētu izveidojamo mikroliegumu platību. Piemēram, Mazajam ērglim (*Aquila pomarina*) mikrolieguma platība ligzdošanas vietā paredzēta 5–30 hektāru platībā. Arī vistu vanagam (*Accipiter gentilis*) paredzēta identiska mikrolieguma platība. Melnajam stārķim (*Ciconia nigra*) un Lielajam piekūnam (*Falco peregrinus*) mikroliegums paredzēts 10–30 hektāru platībā.

Arī Noteikumu Nr. 940 anotācijā ir uzsvērts, ka to regulējums ir izstrādāts ar mērķi, lai iespējami individuāli varētu veikt noteiktas putnu sugas aizsardzībai nepieciešamā mikrolieguma izveidošanas apstākļu izvērtējumu. Proti, ir norādīts, ka: “Arī visi pārējie minētie putni vairumā gadījumu ligzdo MEŽĀ, un ja kāds tomēr savu ligzdu ierīko mežmalā, tad arī attiecīgie eksperti izvērtē vai mikrolieguma teritorijā iekļaut mežam klāt piegulošo lauksaimniecības zemi.”

(sk. Noteikumu Nr.940 anotāciju, I Tiesību akta projekta izstrādes nepieciešamība, 4.Tiesiskā regulējuma mērķis un būtība).

No tā secināms, ka Ministru kabinets, nosakot īpaši aizsargājamu putnu sugu aizsardzībai paredzēto mikroliegumu platību, ir īstenojis individualizētu pieeju ne tikai ņemot vērā katras putnu sugas īpatnības, bet pat tiktāl, ka ir paredzējis iespēju mikroliegumus attiecināt ne tikai uz mežu, bet arī tam klāt piegulošo lauksaimniecības zemi.

LIFE+ projekta “Mazā ērgļa aizsardzības nodrošināšana Latvijā” īstenošanā, aprakstot mazo ērgļu ligzdošanu, ir norādījuši, ka: “Putni ligzdo pieaugušos lapu un jauktu koku mežos, kuros aug egles, melnalkšņi, bērzi un apses, un ligzdas vislabprātāk būvē netālu no meža malas.”

(sk. <https://www.mazaiserglis.lv/lv/mazais-erglis>).

Salīdzinājumam, piemēram, Noteikumu Nr.940 anotācijā ir norādīts, ka “[..] mednis galvenokārt riesto vecos sausos priežu mežos.” (sk. Noteikumu Nr.940 anotāciju, I Tiesību akta projekta izstrādes nepieciešamība, 4.Tiesiskā regulējuma mērķis un būtība). Analogas norādes attiecībā uz medni (*Tetrao urogallus*) un tās sastopamību priežu mežos atrodamas arī citviet (sk. Hofmanis H., Strazds M. Medņa *Tetrao urogallus* L. aizsardzības plāns Latvijā. Rīga: Latvijas Ornitoloģijas biedrība, 2004, 14.lpp. Pieejams: http://www.putni.lv/pdf/Hofmanis_Strazds_2004.pdf).

Vistu vanags (*Accipiter gentilis*), kura ligzdošanas aizsardzībai noteikta identiska mikrolieguma platība kā mazajam ērglim, dod priekšroku vietām, kurās ir mežs ar ievērojamu aizaugumu un dažiem augstiem kokiem, kas mijas ar atklātām platībām, nevis plašiem nobriedušiem mežiem (sk. Mlodinow S.G. 2023. Eurasian Goshawk *Accipiter gentilis*, version 1.0. In *Birds of the World* (N.D. Sly, Editor). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.

<https://doi.org/10.2173/bow.norgos1.01>. Accessed 23 August 2024.).

Jāvērš Satversmes tiesas uzmanība uz to, ka Latvijas Dabas fonds norāda, ka: “Vistu vanagu ligzdošana Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas teritorijā Rīgā ir zināma kopš 2015. gada. Šobrīd teritorijā netālu viena no otras atrodas divas vistu vanaga ligzdas, kuras abas ir labā stāvoklī, bet trešā, vēsturiski senākā ligzda jau ir nokritusi. Visas ligzdas ir uzbūvētas vecās priedēs.”

(sk. <https://ldf.lv/dabas-tiesraides/vistu-vanags-accipiter-gentilis-bkus-teritorija-1/>). No tā var secināt, ka vistu vanaga ligzdošanas vieta var atrasties arī pilsētas teritorijā. Salīdzinājumam, Dabas aizsardzības pārvalde, piemēram, 2024. gada 10. oktobrī pieņēmusi lēmumu Nr. 4.3/6389/2024-N par mikrolieguma izveidošanu vistu vanaga *Accipiter gentilis* aizsardzībai: – zemes vienībā ar

kadastra apzīmējumu 96640140118, Valmieras novada Kocēnu pagastā noteikts mikroliegums 3,79 ha platībā; – zemes vienībā ar kadastra apzīmējumu 96640140116, Valmieras novada Kocēnu pagastā noteikts mikroliegums 10,16 ha platībā; – zemes vienībā ar kadastra apzīmējumu 96640140062, Valmieras novada Kocēnu pagastā noteikts mikroliegums 3,94 ha platībā (sk. Oficiālā publikācija Nr.: 2024/204.8).

No tā secināms, ka bez pietiekamas individualizācijas pakāpes nav iespējama tāda tiesiskā režīma noteikšana, kas pienācīgi līdzsvarotu sabiedrības vispārīgās un indivīda intereses īpašumu aprobežojumu kompensēšanā mikroliegumu gadījumā.

Tas nozīmē, ka likumdevējam vai Ministru kabinetam, ja tas izdod normatīvos aktus tam noteiktā deleģējuma ietvaros, nav pamata neievērot individualizētu pieeju ne tikai īpaši aizsargājamu putnu dzīvotņu aizsardzības kontekstā, bet arī nekustamo īpašumu īpašnieku īpašumu ierobežojumu kompensēšanā. Proti, nav pamata neņemt vērā nedz aizsargājamo sugu putnu ligzdošanas īpatnības (mežaudzes raksturojumu), putnu sugas dzīvildzes faktorus, nedz arī citus apsvērumus.

Izdarītajiem secinājumiem ir īpaša nozīme tādēļ, ka Apstrīdētās normas var tikt piemērotas dažādu sugu aizsardzībai izveidoto mikroliegumu radīto īpašuma tiesību aprobežojumu kompensāciju noteikšanai, taču to saturs neapliecina individualizētu pieeju. Proti, visos gadījumos, neatkarīgi no konkrētās putnu sugas dzīvotnes raksturīgajām pazīmēm, nekustamā īpašuma īpašniekiem izmaksājamā atbalsta summa tiek aprēķināta pēc vienas fiksētas likmes. Šāda pieeja nav vērtējama kā konsekventa un atbilstoša.

Var pievienoties kā Ministru kabineta Atbildes rakstos (sk. Atbildes rakstu 5.2.punktu), tā arī Senāta norādītajam, ka: “Jebkura mežaudze tās aprites cikla garumā ir gan jaunaudzes, gan ciršanai atbilstošas mežaudzes stadijā. Līdz ar to mežaudzes aprites cikla laikā tās vērtības kompensāciju vienlīdzīgi saņems gan tāds meža īpašnieks, kura mežā mikrolieguma noteikšanas laikā ir jaunaudze, gan tāds, kura mežā mikrolieguma noteikšanas brīdī ir jau ciršanai atbilstoša mežaudze.” (sk. Senāta 2024.gada 9.jūlija rīcības sēdes lēmumu lietā Nr. A420220422, SKA-670/2024 4.punktu).

Neraugoties uz minēto, šāda atziņa neaptver divus būtiskus apsvērumus.

Pirmkārt, mežaudze, ievērojot Meža likuma 1.panta pirmās daļas 31.punktu, ir mežs ar viendabīgiem meža augšanas apstākļiem, koku sugu sastāvu un vecumu. Tātad ne tikai koku vecums ir ņemams vērā, ja savstarpēji tiek salīdzinātas mežaudzes, bet jāņem vērā arī koku sugu

sastāvs. Tam ir īpaša nozīme dažādu īpaši aizsargājamo putnu sugu dzīvotņu aizsardzībai noteikto mikroliegumu un par to paredzēto atbalsta maksājumu apmēra noteikšanā.

Otrkārt, atbalsta maksājumu kontekstā nav pamata ignorēt zinātnes atziņas par noteiktu īpaši aizsargājamo putnu sugu tipiskākajām ligzdošanas vietām. Proti, ir jāņem vērā tas, ka, piemēram, mazais ērglis vai melnais stārķis ligzdo noteikta vecuma un sugas kokos, kas atrodas noteiktās teritorijās.

Kā minēts iepriekš, tad Ministru kabinets regulējumā, kura izdošanu tam ir deleģējis parlaments, individualizāciju ir attiecinājis tikai uz mikrolieguma noteikšanas aspektiem (piem., platību), taču šāda pieeja nav vērojama Apstrīdēto normu gadījumā.

Minētais liecina par to, ka Apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 91.panta pirmajam teikumam, jo bez saprātīga pamata neparedz atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos (sk., piem., Satversmes tiesas 2017.gada 19.oktobra sprieduma lietā Nr.2016-14-01, 20.punktu). Proti, visām privātpersonām, uz kurām attiecināmas un piemērojamas Apstrīdētās normas, izmaksājamā atbalsta summa tiek aprēķināta pēc vienas fiksētas likmes, taču Noteikumos Nr.940 paredzētās aizsargājamo putnu sugas ligzdo dažādās dzīvotnēs, kas izpaužas mežaudzes koku sugu un vecumu atšķirībās. Tātad mikroliegumu teritorijās, kurās ir dažādas mežaudzes, jo tās apdzīvo un tajās ligzdo dažādi aizsargājамie putni, paredzētais mežsaimniecības ierobežojums tiek kompensēts ar vienas fiksētas likmes palīdzību. Šāda pieeja neatbilst Satversmes 91.panta pirmajam teikumam kontekstā ar Satversmes 105.pantu.

Ministru kabineta Atbildes rakstos norādīts, ka aprēķinā, kas pamato Apstrīdētajās normās noteikto fiksēto likmi, ir ņemti vērā visbiežāk sastopamo un saimnieciski vērtīgāko koku sugu raksturīgāko bonitāšu audžu raksturlielumi, aprēķina metodika ir vērsta uz to, lai nodrošinātu atbalsta likmes atbilstību faktiskajai situācijai vairumā gadījumu (sk. Atbildes rakstu 2.5.punktu). No tā secināms, ka aprēķins veidots kā pieņēmums, kas balstīts uz izvēli atbalsta summu noteikt pēc saimnieciski vērtīgā koku sugu raksturīgāko bonitāšu audžu raksturlielumiem, bet ne faktiskās mežaudzes izvērtējuma katrā individuālajā gadījumā. No tā var secināt, ka Apstrīdētās normas pieļauj iespēju izmaksāt atbalstu, kas pārsniedz mežaudzes vērtību, tā arī nepietiekami kompensēt mežaudzes vērtību.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka nosakot atlīdzības apmēru par īpašuma tiesību ierobežojumu, taisnīguma princips prasa, cik vien tas iespējams, līdzsvarot pretrunīgās iesaistīto pušu intereses (sk. Satversmes tiesas 2018.gada 6.jūnija sprieduma lietā Nr.2017-21-01 19.punktu).

Individuālas pieejas nozīme ir atzīta Satversmes tiesas praksē. Piemēram, individualizācija 105.panta kontekstā vērtēta nodokļu jomā (sk. Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 20.punktu).

Kā norādījusi Satversmes tiesa, tad: “Līdz ar Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas par neatņemamu Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu. Tādējādi, gan pieņemot nacionālās tiesību normas, gan noskaidrojot nacionālo tiesību normu saturu un piemērojot tās, ir jāņem vērā demokrātiju stiprinošās Eiropas Savienības tiesību normas un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātā to interpretācija (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 11. jūnija sprieduma lietā Nr. 2019-12-01 23.1. punktu).” (sk. Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 16.2.punktu).

Ministru kabinets Atbildes rakstos (sk. 4.punktu) ir norādījis, ka: “Regula Nr. 1305/2013 un Regula Nr.702/2014 paredz ierobežojumu maksimālajai izmaksājamai ikgadējai atbalsta likmei par hektāru, un dalībvalstij, aprēķinot atbalsta apmēru, tas ir jāņem vērā.”

Šādai nostājai var pievienoties tikai daļēji. Eiropas Savienības Tiesa, vērtējot Regulas Nr.1305/2013 atbalsta mehānismu, ir norādījusi, ka: “Pats šis mehānisms atspoguļo dalītu dalībvalstu un Komisijas atbildību, kas saskaņā ar Regulas Nr. 1305/2013 1. panta 1. punktu strukturē no ELFLA finansētu Savienības atbalstu lauku attīstībai (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2021. gada 6. oktobris, Lauku atbalsta dienests (Darbības sākšanas atbalsts lauksaimniecībā), C-119/20, EU:C:2021:817, 57. punkts), ņemot vērā, ka šis atbalsts var izpausties ne tikai kā finansējums no Savienības budžeta, bet arī kā papildu finansējums no valsts līdzekļiem.” (sk. Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 28. aprīļa spriedumu lietā Nr. C-251/21 SIA “Piltenes meži” pret Lauku atbalsta dienestu 73.punktu). Minētajā spriedumā arī atzīts, ka: “Šīs leģislatīvās izvēles – kuras mērķis, kā izriet no šīs pašas regulas 1. panta 1. punkta, ir nodrošināt koordināciju starp ELFLA un pārējiem Savienības instrumentiem – sekas ir tādas, ka atbalstam lauku attīstībai, kas tiek līdzfinansēts no valsts līdzekļiem un Savienības budžeta līdzekļiem, kopumā ir piemērojamas visas atbilstošās Savienības tiesību normas par valsts atbalstu.” (turpat, 76.punkts). Tātad Regula Nr.1305/2013 neliedz papildu finansējumu no valsts, ja tas atbilst Eiropas Savienības tiesību normām par valsts atbalstu un ir saderīgs ar iekšējo tirgu.

Vērtējot juridisko ietvaru, kurā citstarp ietilpa arī Padomes 1992. gada 21. maija Direktīva 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību, lietā par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu un valsts pienākumu izpildes atbilstību Konvencijas 1. protokola 1. pantam, Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka mežsaimniecības ierobežojumu dēļ noteiktais valsts atbalsts ir paredzēts, lai kompensētu privātpersonai piederošo mežu ilgtspējīgas apsaimniekošanas izmaksas, kā arī neiegūtās koksnes vērtību, kuru tās nespēja iegūt (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 28. novembra spriedums lietā Mežsaimniecības kopīpašuma asociācijas Porceni Pleșa un Piciorul Bătrân Banciu (Obștea de Pădure Porceni Pleșa un Composesoratul Piciorul Bătrân Banciu) pret Rumāniju. Pieteikumi Nr. 46201/16 un 47379/18. 76. punktu).

Tātad valsts atbalsts ir cieši saistīts ar neiegūtās koksnes vērtību, kas nozīmē, ka tiesiskajam regulējumam ir jāparedz šī kritērija pienācīga ņemšana vērā privātpersonām izmaksājamo summu apmēra noteikšanā.

Vērtējot to, vai Apstrīdēto normu leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi (sk. Satversmes tiesas 2018. gada 6. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-21-01 19. punktu), vienlaikus jāņem vērā ierobežojums privātpersonai saņemt dubultu labumu (sk. Atbildes rakstu 5. punktu). Proti, jāizvēlas tāds atbalsta aprēķināšanas un izmaksāšanas mehānisms, kas novērstu vai iespējami samazinātu netaisnas iedzīvošanās riskus.

Šajā kontekstā arī jānorāda, ka atbalstam, kas izmaksājams, par īpašuma tiesību ierobežojumiem, ir jābūt saprātīgi saistītam arī ar īpašuma tirgus vērtību brīdī, kad šāds atbalsts ir izmaksājams (sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1994. gada 9. decembra spriedumu lietā The Holy Monasteries v. Greece, pieteikumi Nr. 13092/87; 13984/88, 71. punktu). Tas gan nenozīmē, ka šāдай atlīdzībai jāsasniedz pilna tirgus vērtība (sk. turpat).

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka par alternatīvu mehānismu varētu atzīt kompensāciju mežaudzes vērtības apmērā, kas nosakāma un izmaksājama noteiktā kārtībā (sk. Pieteikumu 4.3.2. punktu). Pieteikumu iesniedzēju norādītajai pieejai var pievienoties daļēji, jo tā nenovērš dubulta labuma gūšanas riskus.

Kā minēts iepriekš, tad konstitucionālajai tiesai ir tiesības norādīt uz alternatīvu līdzekļu pastāvēšanu (Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 14.3. punktu), bet ar to nav jāsaprot visa alternatīvo līdzekļu apzināšana vai uzskaitīšana (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-42-01 17.2. punktu). Satversmes

tiesas uzmanība tiek vērsta uz to, ka visi alternatīvie atbalsta aprēķināšanas mehānismi ir uzskatāmi par tehniska rakstura regulējumu, taču par Apstrīdētajām tiesību normām mazāk indivīdu ierobežojošiem tie var tikt uzskatīti tikai tad, ja vienlaikus tiek ievēroti vairāki aspekti (individualizēta pieeja, netaisnas iedzīvošanās riska mazināšana vai novēršana, publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršana u.c.). Turpmāk aprakstītais alternatīvais risinājums tikai indikatīvi norāda uz iespēju ieviest individualizētu pieeju atbalsta maksājumu jomā mikroliegumu gadījumā.

Mežaudzes individuāla novērtēšana tiek veikta saskaņā ar Ministru kabineta 2009.gada 25.jūnija noteikumiem Nr.647 "Mežaudzes novērtēšanas kārtība". Minēto noteikumu 5.punkts tieši noteic, ka: "Mežaudzi novērtē pa meža inventarizācijā izdalītajiem nogabaliem Republikas pilsētu, novadu pilsētu un pagastu teritorijās, tos apkopojot zemes vienībās, un pa nekustamo īpašumu vai tiesisko valdījumu kopā, izmantojot šādus rādītājus: 5.1. meža augšanas apstākļu tipu; 5.2. mežaudzes sastāvu; 5.3. mežaudzi veidojošo sugu vidējo augstumu un caurmēru; 5.4. mežaudzes biežību vai šķērslaukumu; 5.5. saimnieciskās darbības ierobežojumus." Noteikumu 8.punkts paredz, ka: "Novērtējot mežaudzi, aprēķina pilnu mežaudzes vērtību un mežaudzes izpirkšanas vērtību."

Tātad jau pašlaik pastāv mehānisms individualizētai pieejai mežaudzes vērtības noteikšanā un nekas neliecina, ka minēto kārtību nav iespējams attiecināt arī uz tām mežaudzēm, kurās paredzēts izveidot mikroliegumu. Šajā kontekstā gan jānorāda, ka mežaudzes novērtēšanā jāņem vērā tās vecums, kā arī iespēja to izcirst mikrolieguma izveides brīdī, kā arī sagaidāmā nākotnes vērtība, ja mikrolieguma izveides brīdī mežaudze vēl nav pieaugusi un izcērtama. No minētās vērtības atņemami izdevumi, kas saistīti ar mežaudzes kopšanu, kā arī tās iespējamo izstrādi.

Vienlaikus ir paredzams, ka mežaudzes, kuras vērtība tiek kompensēta nekustamā īpašuma īpašniekam, netraucētas piekļuves un izciršanas tiesības jebkad nākotnē (mikrolieguma teritorijas vai statusa atcelšanas gadījumā), kā arī tiesības uz iegūto koksni ir akciju sabiedrībai "Latvijas valsts meži". Šādam regulējumam būtu zināma līdzība ar Militārā poligona "Sēlija" izveides likuma 7.panta noteikumiem, kā arī pašlaik Saeimā 1.lasījumam gatavoto Pretmobilitātes infrastruktūras izveides likumu (sk.

<https://titania.saeima.lv/LIVS14/saeimalivs14.nsf/0/5D1D7CBF11DB3E87C2258CAD004A0DE4?OpenDocument>).

Atsevišķi nosakāma kārtība aprēķinātā atbalsta izmaksai. Proti, šāda izmaksa veicama ne tikai atbilstoši Latvijas tiesību normatīvajiem aktiem, bet vienlaikus ievērojot Eiropas Savienības tiesību

normas. Noteikumu Nr.940 15.punktā paredzētajā eksperta atzinumā, kas nepieciešams, lai izveidotu mikroliegumu, vai citā dokumentā, ņemot vērā mežaudzes novērtējumu, būtu nepieciešama norāde par prognozējamo termiņu, kurā attiecīgā mežaudze būtu piemērota attiecīgās putnu sugas dzīvotnei. Līdz minētajam termiņam no mikrolieguma izveides brīža aprēķinātais atbalsts reizi gadā būtu izmaksājams nekustamā īpašuma īpašniekam. Izmaksa var tikt koriģēta (atlikušo neizmaksāto summu izmaksājot ātrāk u.c.), ja tiek precizēta mikrolieguma teritorija vai tā statuss tiek atcelts.

Tātad pastāv mehānismi, ar kuru palīdzību var tikpat efektīvi, bet mazāk ierobežojot privātpersonu intereses, sasniegt izvirzīto leģitīmo mērķi.

Šajā kontekstā ir būtiski vērtēt, vai individualizācija, izvērtējot ar mikroliegumu aprobežotā meža vērtību, neprasa pārmērīgu valsts vai sabiedrības resursu ieguldījumu (sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 6. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2020-31-01 20.2.punktu).

Ņemot vērā to, ka pašlaik ir spēkā Noteikumi Nr.940, ir izmantojams Ministru kabineta 2009.gada 25.jūnija noteikumu Nr.647 "Mežaudzes novērtēšanas kārtība" regulējums, kā arī akciju sabiedrībai "Latvijas valsts meži" rīcībai ar citu subjektu īpašumā esošajiem kokiem ir noteikts tiesiskais ietvars citos normatīvajos aktos, tad mikroliegumu atbalsta sistēmas regulējuma pilnveide nebūtu uzskatāma par pārmērīgu slogu.

Jautājums par valsts finansiālā sloga palielināšanos ir vērtējams kontekstā ar pašlaik spēkā esošajām Apstrīdētajām normām un to piemērošanu. Kā minēts iepriekš, tad Apstrīdēto normu noteiktās fiksētās atbalsta likmes ir aprēķinātas uz pieņēmuma par visbiežāk sastopamo un saimnieciski vērtīgāko koku sugu raksturīgāko bonitāšu audžu raksturlielumiem. Tas nozīmē, ka izmaksāto atbalsta summu apjoms, kas Ministru kabineta ieskatā vairumā gadījumu atbilst faktiskajai situācijai, pašlaik ir vērtējams kā aptuvens, ja to piesaista platībām, par kurām tas izmaksāts. Arī publiski pieejamā informācija neliecina, ka būtu veikts Apstrīdēto normu ex post izvērtējums. Tas nozīmē, ka trūkst ziņu, kas apliecinātu individualizētas pieejas saistību ar pārmērīgu slogu.

Tātad secināms, ka pastāv par Apstrīdētajām normām saudzējošāki līdzekļi, kas būtu piemēroti un tikpat efektīvi leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, lai konstatētu, vai apstrīdētā norma ir atbilstoša jeb proporcionāla, ir jānoskaidro, vai labums, ko sabiedrība iegūst, ierobežojot privātpersonas

tiesības, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu (sk. Satversmes tiesas 2010.gada 30. marta sprieduma lietā Nr.2009-85-01 20.punktu).¹

Tātad ir jānoskaidro, vai ar Apstrīdētajām normām noteiktais valsts atbalsts, ar ko kompensē mežsaimnieciskās darbības ierobežojumu radītās sekas, dod sabiedrībai lielāku labumu par Pieteikumu iesniedzēju īpašuma tiesībām nodarīto zaudējumu.

Kā minēts iepriekš, tad Apstrīdēto normu noteiktajām likmēm pamatā esošie aprēķini nebauda pienācīgu individualizācijas pakāpi. Tas nozīmē, ka labums, ko sabiedrība iegūst ar privātpersonu tiesību ierobežojumu, nav drošticams, taču privātpersonām nodarītais zaudējums ir precīzi nosakāms. Būtiski uzsvērt, ka esošais tiesiskais regulējums, neparedzot individualizētu pieeju, nerada pamatu uzskatam, ka ir pietiekami pārlicinoši izslēgti publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas riski. To apliecina iespējamība, ka bez mežaudzes individuāla novērtējuma izmaksātais atbalsts, kura fiksēto likmi noteic Apstrīdētās normas, var pārsniegt tos zaudējumus, kas ar mikrolieguma noteikšanu un mežsaimnieciskās darbības aizliegumu ir radīti privātpersonai, kuru kompensēšanai atbalsts ir paredzēts.

Tas nozīmē, ka ar Apstrīdētajām normām sabiedrība negūst lielāku labumu par Pieteikumu iesniedzējiem, nosakot atbalsta apmēru atbilstoši fiksētai likmei bez pietiekama individuāla izvērtējuma, tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Tātad Apstrīdētajās normās noteiktais pamattiesību ierobežojums nav samērīgs.

Ievērojot visu iepriekš minēto, Latvijas Republikas Satversmes tiesas uzmanība tiek vērsta uz to, ka Ministru kabineta 2015. gada 7. aprīļa noteikumu Nr. 171 "Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides, klimata un lauku ainavas uzlabošanai 2014.–2020. gada plānošanas periodā, kā arī pārejas laikā 2021. un 2022. gadā" 62.1. apakšpunkts un Ministru kabineta 2023. gada 18. aprīļa noteikumu Nr. 197 "Atbalsta piešķiršanas kārtība Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai platībatkarīgo un dzīvniekatkarīgo saistību īstenošanai" 90.1. apakšpunkts nav atbilstošs Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam.

Ar cieņu

tiesībsarga vietniece

Ineta Piļāne